

Тригорій Сковорода

**Сад божественних
пісень
Афоризми**

До книги увійшла збірка «Сад божественних пісень» — неперевершені вірші Григорія Савича Сковороди, самобутнього мислителя XVIII сторіччя, музиканта та педагога, родоначальника російської релігійної філософії.

Вислови Сковороди з різних його творів здобули популярність, з них складено чимало збірок афоризмів. Деякі влучні афоризми, що вийшли з-під пера цієї дивної людини, також представлено на сторінках цієї книги.

Твори, з яких складається «Сад божественних пісень», можна назвати лірико-філософським щоденником, на сторінках якого відобразилися роздуми, настрої, релігійний досвід та прагнення Григорія Сковороди. Філософ зауважував, що його «Сад» проріс із того зернятка, що посіяно Священним Писанням.

Григорій Савич Сковорода

Сад божественних пісень.

Афоризми

Сад божественних пісень

Пісня 1-ша

Складена 1757 року на цю силу: «Блаженні непорочні в дорозі, що ходять законом Господнім»¹.

Боїться народ зійти гнить у гроб
І впасти в жереб нещасний,
В якому вогонь незгасний.
А смерть є свята, зло певне стопта,
Зведе навіть війни в спокій.
О смерть ця свята!

Коли совість в тебе чиста, не страшний
Перун огнистий, ні!

Пекла вогнем він не палить,
А має життя райське, хвалить.
Гріхи смерть народять — живу смерть

---

¹ Псалтир, СХІХ — 1

наводять,

Із смерті — ад; тлить душу глад.

О люта смерть та!

Блажен, о блажен, хто з перших пелен

Себе присвятив Христові,

День-ніч в його мислить слові,

Взяв іго благее, ярмо взяв легкеє,

До того звик, до цього навик —

Це жереб святий!

Солодке це взнавши, впасти не зможеш в
мирське й пропасти, ні!

В горі й біді не скучить,

Ні меч, ні вогонь не розлучить —

Все сладість розводить, на серце не сходить,

Хіба тому, знати кому

Скус далось дорогий.

Життя ти, — Христе, за мене вмер теж!

Мав початки дати швидко

Літ моїх, а дав послідки,

Зітри серця твердість, вогню пали щедрість;

На смерть марноті і злomu в житті

Живу тобі, мій світ!

Коли ж від гріхів воскресну, вдягну я плоть
небесну,

Ти в мені — в тобі вселюся

І солодкого нап'юся,

З тобою в бесіді, з тобою в совіті,

Сонце зайде, сонце зійде —

Це вік злотих літ!

Пісня 2-га

Із цього зерна: «Що на землі ти зв'яжеш, те зв'язане буде на небі»².

Залиш, о дух мій, скоро всі землянії міста!
Зійди, мій душе, в гори, де правда живе
свята,
Спокій де, тишина царюють з відвічних літ,
Країна де вабна, де неприступний є світ.
Залиш печалі світу и марнотність мирських
діянь!
Щоб в небо возлетіти, хоч на хвилю чистий
стань!

Де Господь Яковий³ є, де не вечірня зоря,
Ангелів рід встає — вид його священний

---

² Євагегеліє від Матвія, XVI — 19.

³ Де Господь Яковий... — Яків — один із так званих патріархів єврейського народу; за Біблією, Бог дав йому славу, якої ніхто не знав, і зволив називати себе Богом Ізраїля та Богом Якова. З Якова коліна, вважається, вийшов Ісус Христос.

зрять.

Це сілоамські води! ⁴ З очей полуду омий,
Тут тіло змить нагода — до небес лети
мерщій!

Бо серцем хто брудний, не може Бога уздрить
И до місць отих земний не здолає долетить.

А душу лиш тілесним не можна

задовольнить,

Вона лише небесним смуток хоче наситить,
Як в море річка мчить, так сталь до магніту

пливе,

До гір вогонь тремтить, так дух до Бога зір
рве.

Кинь світ цей злотворний. Він завжди є
темний ад.

Хай летить геть ворог чорний, в горній
підіймися град.

Хоч по землі йдеш ти, поселись на небесах,

Павло так вчить святий ⁵ тебе в чистих
словесах.

Спіши на вічну радість, крильми розуму

---

⁴ Сілоамські води — джерело, що витікає із скелі Сілоам, води якого вважалися священними.

⁵ Павло так вчить святий... — Ідеться про біблійного апостола, автора численних послань — Павла. Жив у I ст. н. е.

вдягнись,

Ти там обновиш радість, як орел, підеш у
вись.

О триблаженна стать! А найбільше словеса!
Їх-бо в розум може взять, хто побув у
небесах.

Пісня 3-тя

Із цього сімені. «Нехай земля вродить траву,
ярину»⁶. Або: «І як трава молода, розцвітуть ваші
кості»⁷.

Весна люба, ах, прийшла! Зима люта, ах,
пройшла!

Уже сади розцвіли й солов'їв навели.

Геть, печале, геть відсіль! Не нівеч ти
красних сіл!

Біжи собі в болот, у підземні ворот.

В пекло повертай назад! Не для тебе рай і
сад!

Душа моя процвіл, радості мені дала.

---

⁶ Буття, I -11.

⁷ Книга пророка Ісаї, LXVI — 14.

Щасний той і без утіх, хто подужав смертний гріх.

Душа його — Божий град, душа його — Божий сад.

Завжди родить сад квітки, завжди плід згина гілки,

І весною все пахтить, — листя тут не облетить.

Боже мій! Це ти — мій град! Боже мій! Це ти — мій сад,

А невинність — то мій квіт, мир, любов — ото наш плід.

Бо душа моя верба, ти для неї, як вода,
Буду жить на тій воді, втіш мене у цій біді.
Я нічого не боюсь, лиш гріха я стережусь,
В мені вбий усякий гріх — це є ключ моїх
утіх!

Пісня 4-та

Різдву Христовому з цього зерна: «З нами Бог, розумійте народи», тобто «Дихнув ти був духом своїм»⁸. «Бог сина свого одnorodженого

---

⁸ Вихід, XV — 10.

послав у світ, щоб ми з нього жили»⁹.

Ангели, знижайтеся, до землі спускайтеся,
Бог, що сотворив нам віки, живе нині з
чоловіком,

Станьте з хором, всім собором,

Веселиься, адже з нами Бог!

Це час наближається! Це син посилається!

Це літа прийшла кончина. Це Бог посилає

сина.

День приходить — Діва родить.

Веселіться, адже з нами Бог!

Звіщений пророками, отчими нароками,

В останнім буде літі, це є в Новім Заповіті.

Дух свободи нас в нас родить,

Веселпьяся, адже з нами Бог!

Даниловий каменю!¹⁰ Із купини пламеню!

11

---

⁹ Перше послання апостола Івана, IV — 9.

¹⁰ Даниловий каменю!.. — Данило (Данил, Даниїл) — біблійний персонаж, пророк, йому належить одна із книг так званних «малих пророків».

¹¹ Із купини пламеню! — Це так звана неопалима купина — кущ, який не горить і не згоряє; у вигляді цього куща, за біблійною легендою, Бог з'явився Авраамові.

Несічений одпадаєш! Вогнем сіна не
спалляєш.

Це наш камінь! Це наш пламіль.

Веселіться, адже з нами Бог!

Рости, благодаиче наш, новий ходотавче
наш!

Рости, щоб міг повстати — і попалиш
супостати.

Світ даремний, хоч спасенний.

Веселімся всі, адже з нами Бог!

Ми ж тобі, рожденному, гостеві блаженному,

Серия всіх нас розчиняєм, у дім духа
запрошаєм.

Пісень співаєм і гукаєм:

Веселімося, адже з нами Бог!

Пісня 5-та

Різду Христовому. Із цього зерна: «І
породила вона свого первенця та, і його спвила, і
до ясел поклала його»¹².

---

¹² Євангеліє від Луки, II — 7.

Тайна явна і преславна!
Це — вертеп замість небес!
Діва, херувимів панна,
Із престолом вишнім днесь.
Тут у ясла і поклали
Того, кому місця мало
І серед самих небес.
О блаженні тії очі,
Що на тайну цю зорять
І яких в мирянській ночі
К Богу привела зоря.
Розум ангела це видить,
Плотський муж це ненавидить,
Буйство тим шаленим є.
Ми секрет такий небесний
Серцем всепалким чтимо,
Як товар ми безсловесний,
Сіно з-під Христа їмо¹³.
Доки в мужа досконало
Не зростем, тоді б лиш мали
Бога справжнього пізнать.

---

13 Тут маємо ремінісценцію біблійної оповіді про народження Ісуса Христа у стайні, де його було покладено до ясел із сіном.

Пісня 6-та

На кінець такого: «І пустив змій за жінкою з вуст своїх воду, як річку, щоб річка схопила її»¹⁴.
«Але розтрощить Бог голову»¹⁵.

Слухай, небо і земля! Нині ужаснися,
Море, безднами всіма, погідно двигнися!
І ти, швидкотекучий, повернися, Йордане,
Прийди скоро хрестити Христа, Іоанне! ¹⁶
Красногляднії ліси, стежки відслоніте,
Передтечу Іоанна до Христа впустіте.
Різномовнії народи, разом з нами порадійте,
Ангельські хори всі в небі славу пійте!
Зійде Спас во Йордан, стане у глибині —
Це зійде на нього дух в тілі голубинім:
— Це улюблений мій син є, - батько хмар
такеє вістить, —
Це месія, він єство людськеє очистить.

---

¹⁴ Об'явлення Івана Богослова, XII — 15.

¹⁵ Псалтир, LXVII — 22.

¹⁶ Йдеться про Івана Хрестителя, предтечу Ісуса Христа, що пророкував його появу як месії і охрестив його в ріці Йордані.

Освятити струмки і нам, змія ж — в
порохняву!

Твого духа, Христе, дай нам росу і славу.
Не потопить нехай змій. І ми всі з земного
краю

Полетімо, щоб спочить, до твого раю.

Пісня 7-ма

Воскресінню Христовому. Із цього зерна:
«Одинадцять же учнів пішли в Галілею на гору,
куди звелів їм Ісус»¹⁷. Паска!

Чи хто мене від тебе зможе відвернуть,
А чи вогонь із неба схочу я задуть?
Хай весь світ — у забуття,
Лиш в тобі життя, о Ісусе!
Веди мене з собою, в горну путь на хрест,
Радий жить над горою, кину земну персть.
Смерть твоя — то життя,
Жовч — солодке пиття, о Ісусе!
Рани твої бідові — то моя печать,
А твій вінок терновий — слави благодать,
Твій цей поносний хрест,

---

¹⁷ Євангеліє від Матвія, XXVIII — 16.

Хвала мені і честь, о Ісусе!
Пшеничная зернина хоч в ниві згнива,
Та з мертвого рослина і плід ожива.
Одне зерно оте
В наступний рік зросте, сторицею — плід.
Розпни моє ти тіло, прибий на той хрест,
Хай зовні я не цілий, в нутрі ж бо воскрес.
Засохну зовні я,
В нутрі завітну я, це смерть — не життя.
О мій новий Адаме! Прегарний ти син!
О всьогосвітній сраме! О буйство Афін! ¹⁸
Під буйством твоїх світ,
Під смертю — безліч літ. Як темний покрив!

Пісня 8-ма

Воскресінню Христовому. Із цього зерна:
«О, о! Біжіте за гори» (Захарія) ¹⁹. «Чого ти спиш,

---

¹⁸ Новий Адам! — Так називали Ісуса Христа. Вважалося, що його розп'яли на тій горі (Голгофа), на якій нібито було поховано Адама. Буйство Афін! — Йдеться про відвідання Павлом Афін (Дії святих апостолів, XVII — 16–34) і його ставлення до цього міста з багатьма античними статуями, які він вважав ідолами.

¹⁹ В українському перекладі Книги пророка Захарії (XIV —

уставай»²⁰. «Спокій дасть Бог на горі цій» (Ісая)
21.

Мене посіли рани смертоносні,
Пекельні біди обсіли незносні,
Найде страх і тьма. Ах, люта година —
Злая хвилина!

Терно хвороби нутро шматує,
Душа сумує, до смерті сумує.
Ах, хто мене зможе з цієї миті
Якось зцілити?

Так африканський і олень страждає,
Він в гори швидше пташок вилітає,
Від з'їдених гадів жага його в'ялить,
Трутою палить.

Иду на Голгофу, біжу і поспію,
Висить там лікар поміж двох злодіїв²²,

---

5) це місце читається трохи інакше: «І втікати ви будете в долину моїх гір».

²⁰ Книга пророка Йони, I — 6.

²¹ В українському перекладі Книги пророка Ісаї це місце подано: «Бо Господня рука на горі цій спочине» (XXVII — 38).

²² Висить там лікар поміж двох злодіїв... — Ісуса Христа

Це Іоанн тут при хресті ридає,
Хрест обіймає.
О Ісусе, нам ти люба відрадність!
Чи тут живеш ти? О страдальцям радість!
Дай мені ліки, цільб від напасті,
Не дай пропасти!

Пісня 9-та

Святому Духу. Із цього: «Добрий дух твій нехай попровадить мене по рівній землі»²³. «Гож зійдімо і змішаймо там їхні мови, щоб не розуміли вони мови один одного»²⁴.

Свій смисл усяка голова трима,
А серце всяке — свою любов,
В думках одного у людей нема,
У вівцях, козах хтось смак знайшов.
Мені ж свобода лиш одна вабна

було розіп'ято разом із двома злодіями, один висів праворуч, а другий ліворуч від нього (Євангелиє від Матвія, XXVII — 38).

²³ Псалтир, CXLII — 10.

²⁴ Буття, XI — 7.

І безпечальна, препроста путь,
В житті це мірка є основна,
З'єднає коло циркуль отут.
Святий мій Боже і віків творець,
Стверди, що клав був ти на скрижаль,
Нехай потягне з кінця в кінець
Наш світ, як тягнуть магніти сталь.
Коли неправо бачить десь око,
Навчи хуткіше, отче ти мій,
Людей ти бачиш, сидиш високо, —
Думок даремних в них різнобій.
Один на східний, той — вечірній край
Пливуть по щастя з усіх вітрил,
Той у північнім краю уздрів рай,
На південь інший шлях свій відкрив.
Один та й каже: «Онде хтось косить»²⁵,
А інший мовить: «Мабуть, стриже».
А цей: «У воза п'ять коліс», — голосить.
Скажи: який біс мислі січе?

Пісня 10-та

Із цього зерна: «Блажен муж, що в

---

²⁵ Тут маємо ремінісценцію української народної оповідки про жінку, яка постійно суперечила своєму чоловікові.

премудрості помре і що в розумі своїм повчається
святині» (Сирах) ²⁶.

Всякому місту звичай, права,
Всяка тримає свій ум голова,
Всякому серцю любов своя є,
Всякому горлу до смаку своє.
А я у полоні одних лиш дум,
Одне непокоїть тільки мій ум.
Панські Петро для чинів тре кутки,
Федір-купець обдурити прудкий.
Той зводить дім свій на новий манір,
Інший гендлює, візьми перевір.
А я у полоні одних лиш дум,
Одне непокоїть тільки мій ум.
Той безперервно стягає поля,
Той іноземних завозить телят,
Ті на ловецтво готують собак,
В цих дім, як вулик, гуде від гуляк.
А я у полоні одних лиш дум,
Одне непокоїть тільки мій ум.
Той панегірик сплітає з брехні,
В лікаря мертві ідуть в підрядні.
Туза картяр і шанує, й честить,

---

²⁶ Сирах — це Книга Ісуса, сина Сираховського, яка вважається неканонічною, але раніше входила у Біблію.

В позов Степан, як на свято, біжить.
А я у полоні одних лиш дум,
Одне непокоїть тільки мій ум.
Ладить юриста на тон свій права,
З диспуту учню тріщить голова,
Тих непокоїть Венерин амур,
Всякому голову крутить свій дур.
В мене ж турботи лише одні,
Щоб безрозумно не вмерти мені.
Знаю, що смерть, як коса замашна,
Навіть царя не обійде вона,
Байдуже смерті, мужик то чи цар,
Все пожере, як солому пожар.
Хто ж бо зневажить страшну її сталь?
Той, чия совість, як чистий кришталь.

Пісня 11-та

В кінець такого: «Прикликає безодня бозодню» ²⁷, тобто «В законі Господнім його воля» ²⁸. «Дав би тобі воду живу, волі волю, а

---

²⁷ Псалтир, ХІ — 8.

²⁸ Псалтир, І — 2. В українському перекладі — не «воля», а «насолода».

прірві твоїй прірву мою».

Годі прірви океану жменями землі забить,
Годі гненного стану краплею води залить.
Не зможе в яскині орел розгорнути крил?
У край піднебесний таки полетів звідсіль.
Не буде плоттю ситий дух.

Прірва — дух у чоловіку, ширша всіх небес
та вод,

Не наситишся довіку, чим звабляється народ.
Від цього-бо скука і скрежет, нудьга, печаль,
Від цього неситість, із краплі більший став

жаль.

Не буде плоттю ситий дух.

Роде плотський! Невігласи! Доки будеш
тяжкосерд?

Серце обмуруй, тим часомна небесну
поглянь твердь.

Чому ти не хочеш знати, де таїться Біг?

Чому ти не дбаєш, щоб побачить його міг?

Прірва прірву вдоволить враз.

Пісня 12-та

Із цього зерна: «Блаженні вбогі духом» 29,

---

29 Євангеліє від Матвія, V — 3.

тобто «Премудрість книжника в доброчасності святкування, а коли умалюється в діяннях своїх, упремудриться» (Сирах). «Змалійте і розумійте...»
30.

В город не піду багатий — на полях я буду
жити,

Вік свій буду коротати там, де тихо час
біжить.

О діброво, о зелена! Моя матінко свята!

В тобі радість звеселнна тишу, спокій
розгорта.

Бо міста, хоча й високі, в море розпачу
штовхнуть,

А ворота, хоч широкі, у неволю заведуть.

О діброво, о зелена! Моя матінко свята!

В тобі радість звеселенна тишу, спокій
розгорта.

Ні, не хочу їздить в море, красних не візьму
одеж,

Бо вони ховають горе, сум, сум'яття, страх
без меж.

О діброво, о зелена! Моя матінко свята!

---

30 Очевидно, це відповідає в українському перекладі:
«Незначне вибрав Бог, щоб значне знівечити» (Перше
послання апостола Павла до коринтян, I — 28).

В тобі радість звеселенна тишу, спокій
розгорта.

Йти гидую з барабаном завойовувать міста
Чи лякать цивільним саном, щоб хилилась
біднота.

О діброво, о зелена! Моя матінко свята!
В тобі радість звеселенна тишу, спокій
розгорта.

Не бажаю наук нових, крім здорового ума,
Крім розумностей Христових, бо солодкість
там сама.

О діброво, о зелена! Моя матінко свята!
В тобі радість звеселенна тишу, спокій
розгорта.

І нічого не бажаю, окрім хліба та води,
Вбогість приятелем маю — з нею ми давно
свати.

О діброво, о зелена! Моя матінко свята!
В тобі радість звеселенна тишу, спокій
розгорта.

За маєток земний маю спокій, воленьку
святую,

Окрім вічності бажаю я дорогу цю просту.
О діброво, о зелена! Моя матінко свята!
В тобі радість звеселенна тишу, спокій
розгорта.

А коли до всього того гріх збороти до кінця,
Так тоді скажи: якого треба прагнути вінця?

О діброво, о зелена! Моя матінко свята!
В тобі радість звеселенна тишу, спокій
розгорта.

Здрастуй, любий мій спокою! Ти навіки
будеш мій,
Добре будь мені з тобою: ти для мене, а я
твій.

О діброво! О свободо! Я в тобі почав мудріть
І в тобі, моя природо, шлях свій хочу
закінчить.

Пісня 13-та

Із цього: «Зійдіть із середовища їхнього...».
«Ідіть у село, яке перед вами»³¹. «Там повила
тебе мати твоя...»³².

Гей, поля, поля зелені,
Поля, цвітом оздоблнні,
Ах, долини, балки,
І могили, й пагорки!
Ах ви, вод потоки чисті!

---

³¹ Євангелиє від Луки, XIX — 30.

³² Пісня над піснями, VIII — 5.

Береги річок трависті!
Ах, кучері які у дібров цих і гайків.
Жайворонок між полями,
Соловейко між садами, —
Той угорі дзвенить, інший на гіллі свистить.
А коли зійшла денниця,
То співа під той час птиця.
Музика тут навкруг — у повітрі шум і рух.
Тільки сонце визирає, —
Вівчар вівці виганяє,
На сопілку свою котить трелі по гаю.
Пропадайте, думи трудні
І міста багатолюдні
Я й на хлібі сухім житиму в раю таким.

Пісня 14-та

Стародавня малоросійська ³³ про марноту і звабу. На цю силу:

«Нехай я стою на сторожі своїй, і нехай на облозі я стану» (Авакум) ³⁴. Обновлено в 1782 році.

---

³³ У поезиці барокко було широко практиковано традицію поетичного переспіву (травестування). Поет зазначає, що він свою пісню травестував із давньої української, але не вказує з якої саме.

³⁴ Книга пророка Авакума, II — 1. У Г. Сковороди: «На

1

То яка ж та слава нині?
Глянь на бучу в цій годині!
Ізраїле! Гідри-звіра ³⁵
Чи велика в ньому міра,
Треба зрозуміти.

2

Булава і скипетр сяє,
Рано вставши — слава злая,
Серце пробива тривога,
Руки зв'язані і ноги,
Як минути сіті?

3

Нині п'яна скаче воля,
Рано вставши- марна доля.

сторожі своїй стану і зійду на камінь».

³⁵ Мається на увазі стародавня байка про семиголового змія, що називається гідра чи змії водний. Із змієм боровся давній герой Іраклій. Відсічено одну голову. Раптом на те місце вирросло дві чи три. Що чинити? Іраклій за допомогою друга свого Іолея розпеченим залізом припалив кожну голову. Відтак спочив по битві.

Іраклій — це Геракл (Геркулес), герой грецької міфології. Г. Сковорода має на увазі міф про перемогу Геракла над лернейською гідрою.

Іолей — родич і спутник Геракла.

Ізраїле! Того звіра
Куди ціль ведуть і міра?
Треба вже прозріти.

4

Шле сирен ³⁶ із океану
Пісню солодко-оманну,
Бідная душа — в розпутті,
Хоче назавжди заснути,
Землі не сягнувши.

5

Плоть і світе! Пекло люте!
Все в тобі наскрізь отрута,
Щелепами позіхаєш
І усе підряд ковтаєш,
Як минути сіті?

6

Ця пучина всіх ковтає,
Ця щелепа всіх з'їдає,
Ізраїле! Кита-звіра ³⁷

---

³⁶ Сирен — по-еллінському, тобто путо, кайдани. Цей виродок чудовим обличчям та наисолодшим голосом приваблює до себе і сон наводить мореплавцям. Тут вони, забувши шлях свій і зневаживши гавань та батьківщину, розбивають об підводне каміння кораблі.

³⁷ Кит значить пристрасть. Що таке пристрасть? Це те саме, що смертний гріх. Що ж таке гріх? Гріх — це

Це мета, і глузд, і міра,
Плоть ту не наситиш!

7

Розпусти свої вітрила,
Розуму свого крила,
Пливучи по буйнім морю 38,
Возведи зіниці вгору —
Шлях знайдеш правдивий.

8

Краще жити у пустині,
Зачинившись у ясині,
По безвіддях вік пробути,
Знадних голосів не чути.
Будь мені, Іраклій тщивий,
Будь Іона прозорливий,
Голови спали зміїні,

мучительна воля. Вона — це срібнолюбство, марнославство, ласолубність. Ця-бо гідра й кит пожирає і мучить на морі світу цього всіх. Вона ж бо є і пекло. Блажен, хто не є рабом цього тригубого язика! Згадай сім гріхів. Цебто сім мучительних думок — і визнаєш гідру. Чи не відаєш, що думка є зерно і голова ділу? Омерзишся в починаннях своїх.

38 Життя наше — це море, тільки це — човник. Думки — це віяння вітрів. Гавань — це блаженство. Яка красна ця річ! Розуму твого крила... Птиця-бо є серце наше, і коли воно не загрузло, можемо заспівати й ми: «Душа наша, наче птиця, збавиться».

З китової блювотини ³⁹ Скочить дай на кефу ⁴⁰.

---

³⁹ За Біблією, пророка Йону ковтнув кит і через кілька днів викинув на берег. Кит у Г. Сковороди — образ пристрасті, зажерливості, неспокою житейського моря.

⁴⁰ Кифа — правильніше ж кефа — це слово єврейське. По-еллінському — петра, тобто кам'яна гора; по-польському — скала. Вона часто для кораблів буває пристанню з містом. Це є образ блаженства, міста плідного, де людина від китів, від сирен і від хвилювань морських заспокоюється за таким словом: «На місці пліднім посели мене...» Це ім'я кифа дає Христос Петру-верховнику.

Мається на увазі апостол Петро, який у римо-католицькій церкві вважався верховним апостолом, чому суперечили православні в полеміці з римо-католиками, зокрема І. Галятовский у «Розмові білоцерківській» (див. Величко С. Літопис. — К., 1991 — Т. II. - С. 31–39). Г. Сковорода теж вважає, що апостол Петро — верховний апостол (архикифа, архибаріон, верховний наставник церкви). Чому? Тому, що те та інше живе у серці. Серце ж, а не плоть, є істинною людиною. Чисте серце, святиня, християнин — це те ж саме. Тому всякий християнин, що має чисте серце, є і син голубиний, і кифа. Але Петро святий поміж усією церквою є архикифа і архибаріона як верховний наставник церкви. Авакум стоїть на власній своїй сторожі: «Нехай я стану на сторожі своїй, і нехай я на кифу стану». Петро ж дбає про стадо, яке йому доручено і утверджено на ньому.

Блювотина — це нечисте серце, що піниться і клекоче, ніби морськими хвилями, мирськими похотями. Вони — це честолюбство, срібнолюбство і ласолубство. В той час серце є

Пісня 15-та

Великій суботі. Із цього зерна: «І він відпочив у дні сьомім»⁴¹. «Ще ввійдуть у спокій мій»⁴².

Лежит у труні, святкуєш суботу,

пекло і змії, що вибльовує гіркі й оскверненні ті води. «Хвилюються нечестивії і спочити не зможуть». «Гроб відчинений — горло їхнє». Всі вони у Святому Письмі не тільки китами і зміями, але і псом, що блює, і до блювотини повертається, і мочиться до стіни, тобто випускає урину, утворюються ріки, бо серце їхнє — це таки урина і вода неджерельна, що відрізняється від таких вод: «Розділив Бог поміж водою». «Ріки від черева його потечуть, води живії. «Відригну серце моє — слово блага». Вся-бо церква, що утверджується на кефі, співає: «Господь пасе мене...». «На воді спокійній виховає мене». І всі вони є Іраклії оті: «Ліпший муж довготерпеливий, ніж той, що розорює міста», тобто той, що має державу над пристрастями. «Сотворив нас Бог нашому царю-іерею».

⁴¹ Буття, II — 2.

⁴² Псалтир, XCIV — 11. В українському перекладі текст подано трохи інакше: «До місця мого відпочинку не ввійдуть».

По праці важкій, по кривавім поту.
До тебе вже справ князь зовсім не має,
Князь світу цього, що всіми владає.
О нерозгаданий це слід!
О перемоги новий рід!
О сине Давидів!
Давидів сину, Лазаря ти поставив
Із мудрості землі до небесної слави.
Убий тілесну у мені роботу —
І будем разом святкувать суботу.
Дозволь ступити у твій слід,
Пізнавши перемоги рід,
О сине Давидів! ⁴³

Пісня 16-та

44. На цю силу: «Я веселку свою дав у хмарі»

Вже хмара пройшла. Веселка радісно грає.
Минула нудьга. Світ любо сяє.

---

⁴³ Давид — цар ізраїльсько-іудейський (кінець XI — бл. 950 р. до н. е.). Давидів син — тут Ісус Христос; Давидовим сином був Соломон.

⁴⁴ Буття, IX -13.

Веселість сердечна — це ведро ⁴⁵ неба
ясного,
Коли преминув морок, шум вітру мирського.
О світе вабний! Ти мені океан, пучина,
Вихор ти, хмари і тьма, тужлива година.
Проте вже веселка мені яскраво заграла,
Неначе голубка мені мир звіщувала.
Печале, прощай! Прощай! Прощай, зла
утробо!
Вже кволості край, встав я із гроба.
О пагінь Давида! Мені ти берег і кифа,
Веселка, мир, світло, життя, погода, олива.

Пісня 17-та

Житейське море, що даремно хвилюється, та
інше.

Бачачи життя оцього горе,
Що кипить, немов Червоне море,
Вихром туги, напасті, бід,
Я розслабнув, жахнувсь і зблід, —
Горе сушим у нім!

---

⁴⁵ «Ведро» — значить небесну світлість і чистоту повітря; ввійшли у слав'нську із еллінської; у них про світлість повітря говориться

Припинив я, бідний, біг свій скоро,
Щоб не втонуть з фараоном в морі ⁴⁶.
В пристань тиху біжу я, мчу,
І криком плачевним кричу,
І здіймаю руки.
О Христе! Не дай згоріти в аді!
Дай в твоїм пожить небесному граді.
Хай у свій не потягне слід
Блудниця-світ, цей темний світ!
О милості прірва!

Пісня 18-та

«Бог противиться гордим, а смиренным дає
благодать» ⁴⁷.

Ой ти пташко-жовтобоко ⁴⁸,

---

⁴⁶ Щоб не втонуть з фараоном в морі. — Йдеться про біблійну легенду. Єврейський народ виходив із єгипетського полону, фараон із військом кинувся слідом. Море розхилилося й пропустило через себе втікачів, а фараона з військом потопило.

⁴⁷ Послання апостола Якова, IV — 6.

⁴⁸ Пісня є ремінісценцією кількох народних: «Про ремиза»